

7.СМ. 1. 23.

МУНДУС-ЭДОКОВ.

ЖАРЫТКЫШ.

(Сборник рассказов и сказок).

1 9 2 9

Алт.

2-470

Дер Устүнийн пролетарлары бириклегер!

Мундус-Эдоков.

"Светильник"

ЖАРЫТКЫШ.

(Сборник рассказов и сказок).

Г.П.Б-ка обяз. экз.

Лнгр. 1930 г.

Акт № 2-123

Ойрот Областың политпросвет чыгарган

1 9 2 9 жыл.

Аракызак-ла эрүүл.

(Бошталганы).

Аракызак-ла Эрүүл
Адазы жагыс Карындаштар болгон.
Энэзинэн чыгарда,
Ээчий дээчий игис чыккан.
Энэнинг Эмчэгин тэнг эмгэн,
Эркэлэдип жүрип экү кожо Өскөн.
Аданыг энчизин түбиндэ
Ачаптанбай дэнг үлэжип алды.
Аражан амзап жүргэни,
„Аракызак“ дэп адалды;
Андыйды амзабай жүргэни,
„Эрүүл“ дэп адалды.

(Араказак).

Аракызак айлына отурбай,
Айылдап жортып жүрди;
Ан жолын тосподы;
Айылдан ыш чыгарын кэтэди.
Алтай эбрэдэ айыдады;
Айлы—журтын ундыды,
Ак-малын көрбөс болды,
Алган үйинэ килэбэй,
Анда-мунда конышту жүрди.
Адыркап - чэксиркэп,
Албатыданг уйалбас болды

Айылчы жуулган айларда
Аракызак тудуш жүрээр болды.
Амтанду аракы ичэр дэп,
амтажып айларды эжиктэди.
Јай өткөнин билбэй калды,
јардындагы кийими кирлэнип.
јалтырап—килтирэл турды.
Јалмажын бийтэр үйтэп јиди,
Кара киргэ бастырзада,
Калкылдап тэнтирип базып жүрди;
„Күлүк мэн эмэй“ дэп аракыдап,
Күскээри јайды өткүрди.
Күс јэдип кэлэрдэ,
Күүни— күчи јок базып жүрди.
Айлына эмди отурзада
аракызын санап иш этпэй,
анайып—мунайып күн өткурди.
Саан уйлардын сүди астады;
Санааркап аракызак отурды,
Јжи—кожы бүтпэди,
Ириктэрин уурчы јиди,
Ажын јэрдэ мал басты
Азык—түлүк тапчы болды.
Кыштај јиир азыгына,
Кыркайган —арыктарды сойды,
Байым—сомистэрин талдап;
Байга јеттирип Сатты.
Кышкы јол чыгарда,
Кызыл јээрэнди чанактады,
Кыптап чанака тэрэ салды,
Кыйын Отурып үйинэ айтты:
„Андап нэмэ таппаганда болзом,

ажымды малда үрээ,
Ак—малымнын Шылтуунда,
ашзты мэн таап албай“
Бааарлап жүрип кэлэдим
Ба луда болзо албай база:
Балдарга аш кэрэк;
Барлу кижинин аргазы көп эмэй “дэди
„Капкыр—чипкир аиыл ичинэ,
Казан—айак, көбөн—бөстөн
Көрип јакшызынан ал дэп
Кайран үйи јакыды.
Акчазын көдрө карманданып,
Аракызак атанды,
„Ада јашта алганым,
—Айтканыңды ундубай
— Айлыма јөөжө мэн экэлбэй “дэп
айдып јорыктады.
Калың јурттын садууна
Казаладып јэдип кэлди,
Элбэк јоннын ортозына
Эптэп баага нэмэзин јәтирди;
„Садуу јарады“ дэп
Салковыйдын ачу аракызын ичти,
Ары бәри тэлчип басты,
алар—нэмэ көп көрүнди;
Ак-чырайлу кәлиндәр туштады,
Ады јолын угужып турды;
Аракы олорло ичти,
Алар—јөөжө ундулды.
Акыр кийиндә, эртән алар дэп,
Ачу—аракы кичээй бәрди,
Конор јәрдә ичәргә,

Коројон аракы алды.
Јаан јэргэ јүргэндэ,
Јагыс катап аракыдобой дэп,
Јараш кэлиндэргэ колтыктадып
Јаан—јэрдэ јыргай бэрди.
Конгон јэрдэ аракыны,
Кожондожып ичклэди.
Кожо јыргаар најилар—
Кокырчы јалакай кижилор болды
Эзириги аракызактын јаандады,
Эрлү мэн дэп, мактанды,
Бажына аракы чыгарда,
Байыркап ондо отурды.
Ажра аракы ичэлэ,
айлына јанарын ундуды;
Алты конок јыргады,
Алган үйинэ јанбас болды;
јэтинчи күнин јыргады,
јэткэр тыбэк табылды;
Јэргэлэшкэн најилары,
Јэр зайын тозо бэртир,
Јэрдэг бажын көдүрип болбой,
Јээрэн ады сагыжына кирди;
Карманын јоктонып көрөрдө,
Как куру нэмэ болды.
Арга сүмэ таппады,
Адын чанактап, јанып ийди.
Алган уйим, ач үрэним.
Аштап самтрап ийлаар дэп,
Ачуурканып санааркай бэрди...
Айлы јуртына једип кэлди.
Аштаган балдар уткып јүгүрди,

Айылдаштары јуулып кэлди.
Эрик јокто арга јок...
Эжйгин ачып айлына кирди;
Эр јанынча басты,
Ээзи кижн төргө отурды.
Тамагы калтырап, үни тунгак,
Таап куучын айдып болбоды;
Тамкы азып тартала:
„Табы јок нэмэ болды.
Тап-ла мэндэп јанып клээдэлэ,
Талганча соктурдым, акча-јөөжомди тонот-
тым дэди“.
Аракызактын андый төгүнин,
Аланзып угып отурып,
Аиылдаштары јанып таркады.
Айылчылар јанган кийиндэ,
Адылып аракызакка үйи айтты:
„Кураңы ийтий калтыраган,
Кулуугур, сэниң ичин жарылзын;
Ичккэн аракын, сэн-тапманың,
Ичи буурын јулкузын“ дэп каргады.
Аш курсак јок болды,
Алган үйи ийлап јурди:
Ач үрэны аштады.
Арткан-малын садаала,
Аайы-јок аракыдады.
Кэмзинип аракызак сананбады,
Кэмјилү нэмэ јуртына Кошподы,
јоон аттарын садып ийди,
Јөйу јүрип аракыдады;
Талдама уйларын садып ичти,
Тапчы болорын бодонбоды.

Иш-колына тутпай жүрди,
 Ийтэлип самтрап, түрэй бәрди,
 Жылдың жылга аракыдады,
 Жылкы малк үзүлди;
 Уйалбай сүрә аракыдады,
 Уйы койы жок болды.
 Эр жажына аракыдашка,
 Эрмэк куучыны бузылды;
 Эли- јонның ортозында,
 Эзирик бойы чаптык балды...
 Ачу-корон кыйгырып,
 Айыл-ортозына тәнип жүрди
 Ары-бәри тәнтирип, Ајиктанбай чалчып
 Арша болды арка јонго...
 Эр—чырайы чыга бәрди,
 Эрликтий—јаман чырай кирди;
 Эзирик нәмә шалбаазы,
 Эл кулагын амыратпады.
 Сандрап јуртты чачылды,
 Санааркап жүрип үйи өлди;
 Өскүскә түнгэй балдары,
 Өөркөп аиыл эжигинә тәниди;
 Оро-күн көрбөй өсти,
 Өзөк зайын то-зо бәрди.
 Орто јашка Аракызак јәтпәди,
 От-јалгыны өчө бәрди;
 Јажын јәтрә јажабады.
 Јажарып күлүк оорый бәрди...
 Аракының коронына,
 Артап ичи үрәлди;
 Карыганча јажабай,
 Калтыраак—оору тапты.

Учөжип аракыны ичип жүрип,
Өлгөнүн билбэй калды.

Эрүүл.

Эрүл дэгэн уулдын,
Эзиргэни көрүнбәди;
Ээлгир јакшы кылыгын
Эл — јоны таныды.
Јажарып өлөң өзип кэлгәндә,
„Јайдын јиргалы эмәй“ дәп
Јайым улус аракыдаар тушта,
Јаантайын эрүүл ижин этти.
Эдәр ижи јәңилгәндә, —
Эриктиркәс бичик кычырып жүрд;
Эптү јакшы куучынын,
Эли — јонго айдар болды.
Мал, уйды уктадарын,
Маала — кыра өскүрәрин,
Макатуулу јурт јазаарын,
Маалкатпай бичиятәң көрип,
Мактанбай, јакшы айдып жүрди.
Јайга күниинг изүүнәң,
Јалырып көлөткөдө јатпагар:
Јалаң јәргә барып,
Јалкуурбай өлөң иштәгәр.
Күс өйи јәдип кэлзә:
Күјүрәнип — кичәеп иштәгәр.
Адар — мылтык тудунуп,
Андап-кузуктап кәлигәр.
Ийт јакшызын Азрагар:
Истәп аңды табарыгар.

Якшы мылтык алыгар:
 Јалтанбай айу адыгар,
 Јэрдэн таап алала,
 јэтрэ јуртыгарды тынғыдыгар.
 Акту бойыгардын күчигэр-лэ,
 Айыл-јурт тынғыдар кэрэк:
 Јылу-сообос тура,
 Јунұнып кир чыгарар мылча эдигэр:
 Јуунтылу сийт өлзин,
 Јутпа-шиллэмирилэр јок болзын,
 Аш уратан үкпэктү,
 Амбар эдип алыгар;
 Мааланын ажын јуурга,
 Манаган јэрдэн казынты эдигэр;
 Машынадан алдыртыгар—:
 Мал—уйга өлөн едигар,
 Азраган малды онжидэгэр,
 Агаш кэзип јылу-кожаан эдигэр.
 Аарчы-сарју көптөй бэрэр,
 Арга-сүмэн онон табылар.
 Ачу-бийткэ јидиртпэгэр,
 Арулап кийим кийигэр;
 Бичик-бичикти кичээгэр,
 Билэригэрди тынғыдыгар;
 Јаан-да кижн үүрэнзин,
 Јаш балдарга школ эдигэр.
 „Јакшы“ онон табылар,
 Јарлык Јакшызын чачыгар дэп,
 Эрүүл јонго айдып јурди.
 Эптү-јолду куучын
 Эл — јонго јарады,
 Ээлгир јакшы кылыгын,

Эткэн туткан ижин көрүп,
Эр јакшызын таныды.
Јурт советинг јамылууларын
Јүргүзэ јаңыртып тударда,
Эрүүл нөкөрдн јамыга
Элыбэк-јон көстөп тутты.
Јоннын ижин башкарып,
Јортып јүрди Эрүүл.
Јок-јөйүүдын јүрүмин
Јенилтэр эбин кичээди.
Башчы Лениннын үүрэдүзи-лэ,
Базынчыктарды өрө тарты;
Бичик кичээп кычырды,
Билер коммунистар-ла сүмэлэшти.
Атка-тонго јединэрин,
Алкы—јөөжө көптөдөрин,
Аш—курсак ток болорын,
Арга-сүмэ бэдрэп јүрди.
Ордында јок нэмэ таап,
Ортокко јоннын садуу этти,
Онду Кооперативты кичээди,
Ончо дэкши арга болды.
Кооператив машины алдырып,
Колго јоннын амыр бәрди.
Јоннын мойны јоон болып,
Јок јөрдөнг јөжө тапты,
Јоктуларга арга болды,
Јоболтозын кижээ јидиртпәди.
Јүрүми олардын јаранды.
Јүзүн—јүүр ашка јединди,
Јурт ичин јазады,
Јутпа-садуучыны токтосты.

Эрүүл уулдын сүмэзи,
Эржинэ болды јонына,
Эзириктэр астады,
Эрүүлдэр көптөп јатты.
Алты јылдан өтпөди,
Албаты јөөжөзи көптөда.
Јәти јылдан өтпөди,
Јәдинбәс нәмәә јәдинди.
Јәтрә јаан школду болды,
Јәти јаштан өрө ончо үүрэнди;
Јәдимду бичик, газед кычырды,
јәткәрлү караңый јарый түшти.
Албыртып јүүлтп, јонды јийтән
Абыстардын үүрәдүүзин укпас болды.
Кара—көрмөс дәп мэкәләп,
Каралап малды тайатан
Канду камнын ижи тутады,
Каптан нәмә албас болды.
Јарамасу уйалбас төгүнчи:
Јалтанбай кижн эмдээр,
Јарлыкчылар төгүннн танытты,
Јакшыркап биләәчи болорн токтоды.
Ортокко эткән кооператив лавказы,
Орынду тазылду бәк болды;
Јоннын бойынын садуузы болып,
Јоктуларды јонбос болды
Јок—јойұдын санаазы јарыды,
Јолын таап баштанды.
Јалчы—јабыр јарык көрди,
Јалынып байга иштәнбәс болды.
Ачу тәрнн байга јидиртпәди,
Аргазын бойы бәдрәнди.

Чырмайып тыгыда иштэнди,
 Чын жыргалду жүрүм көрди.
 Кудайга ижэнип, бойы иштэнбэй,
 Кунугып балбайып отурбоды.
 „Кулугур“ дэп, кижээ айтырбады,
 Кулга жүрөрдэн айрылды.
 Салым коомой жайган дэп,
 Салбандадып камды камдатпады.
 Сабары торсогончо иш этти,
 Сандрап түрөөрдэн айрылды.
 Жаскы күнниң жылуузындый
 Жагыс Эрүүлдин сүмэзи;
 Жаан жонды өрө тарты,
 Жарамзыбас эрлэр болды.
 Кыс болдар үүрэнэлэ,
 Кылыгы жакшы энэлэр болды.
 Калың—жөөжөө саттыратан,
 Кара албаннаң Айрылды.
 Эпиш кижиге жектэтпэс,
 Эргэ түнэй нөкөр болды;
 Эрмэгин айдар үндү жүрди.
 Ончо жон өмөдөжип
 Ойын эдэр тура этти:
 Жок жөрдөн будэ бәрди,
 Жон туразы дэп, адалды.
 Жокту—жойу жуулып,
 Жолду ойын ойноор болды.
 Жоон жуулың көрөлө,
 „Жоболтобыс жарады“ дэшиги.
 Жакшы—жаманның кылыгы,
 Жарт ойынаң көрүнди;
 Журабас иштиң учурын,

Ярыдып јонго көргүсти,
 Оны көрип јон үүрэнди,
 Ондолып јакшаа баштанды;
 Јаманнаң јэскинип јана басты,
 Јакшыны кичээп ээчиир болды.
 Биригип ончозы јуулганда,
 Билбэс кичи кэмзинэр болды;
 Билэрдин куучынын тындап,
 Бичик — биликкэ кичээмэлдү болды
 Эрүүл дэп уулды,
 Эрлү — јакшы нөкөрибис дэп,
 Эптү сөзин угып јүрди,
 Ээлгир јакшы кылыгына,
 Адаркажар көп табылды.
 Аракы кичээбэс уулдар
 Арка — јонноң көп табылды.
 Бичик — билик кичээди,
 Билинбэс эзирик астады.
 Јэтрэ бичиккэ үүрэнди,
 Јэткэрлү аракыны таштады,
 Јаан-јэрдин јарлу бичик кычырды,
 Јағамасту аракыны јэктэди,
 Айлаткыш Санаа Јарыырда Аракыдан
 качры көптди,

— III —

Коллектив.

Эрүүлдэр колектив этти,
 Эптү Јакшы шүүтэлэ;
 Эдэр тудар иш тапты,
 Эжилу орток колективту болды

Өмөлөжип иш иштэди,
 Онжик сүрлү Јурт Јазады,
 Орө — чыгып күн көрды,
 Өскустэргэ болужар болды.
 Таш—очогы бэк бүтти,
 Талкан—күли чокту Јаты:
 Тазылданып тыгый бәрди,
 Тапкандары көптоди.
 Јактулар колетивка кирэлэ,
 Јагы—бары билдибэс Јатты;
 Јонјолои олөндү ээн Јэрлэр,
 Јон Макатыылам Јэр болды.
 Баргаа олөндү кара Јалагһан,
 Барлу ашту кыра өскүрди,
 Бараан Јыштын ортозынан,
 Баага Јэдәрди көп тапты.
 Ак малынын башчызына,
 Айгырдан Јакшызын талдап;
 Азрап—кичээп мал өскүрди,
 Аттан артык аттар бүтти,
 уур чанак тартырза, Јана баспас,
 Узак Јорук Јүргөндө тала түшпэс
 Унаачы—Јакшы аттар табышды.
 Учкур—Јэлэр аттарын миниг,
 Јарыжы Јүрип Иштэди,
 Јалкуурбјай Јилбиркээп эткэни,
 Јакшылик—Јөөжө көптөтти,
 Јан Јэр-лэ Јар алышты,
 Јаан Јэр-лэ бичик алышты,
 улу—тынбас омок Јүрди;
 улулудат кэлэтэн,
 учурлу бичик алар болды.

Јаргак тонду батрактар
 Јаказы түлки байга Јидирпес болды
 Јайы ижин бойы Јиди.
 Јыл эбрэдэ иштэнип,
 Јылкы малын кичээди;
 Јылу кажаан Јазап,
 Јылмай сэмис мал азрады.
 Мала —ажын элбэк салды,
 Малы уиы сүтэнэбәрди;
 Тазыл ашты иштәп алды,
 Талканга кожып чайлады,
 Кра ашты кичээды.
 Қазан—айак аайланды.
 Сугату кра Јазады,
 Сумалдап ашты коштоды:
 Сула—арба көпэй бәрди;
 Куу Јалаңа суу чыгарды,
 Курутка кожып калаш Јиди;
 Саныскан Јэмиди Јок сары чөдөн,
 Саргарып буудай өзип Јаранды
 СарЈуга кожып Јиир болды.
 Кускун Јэмиди Јок куу чөлдөн,
 Курчанарга Јәткән өлөн өскүрди,
 Курбуулдап өлөн эдип алды,
 Курсак мал—уйга бәлән болды.
 Эрүүлдинг эткән колективка,
 Эзирик кижии Јуутпас дәп;
 Эжи Јөптөжип бүдирди,
 Энчилу тоқыналу Јуртынаң,
 Эячиләп Јарлап Јонго;
 Эрүүл мундый Јарлап турды:
 „Эзириктәр; ончо дәкши сәригәр;

Эш—нөкөр бискэ болыгар,
 Эмдиги эзирик Јүрүмигэр чачыгар.
 Эр санаагар эндэбэй,
 Эптэжил биригип иш эдигэр,
 Уро чыгып күн көригэр,
 Өнжил—сайрап Јуртагар,
 Өөркоштирэр аракыны ырадыгар.
 Јагыс агаш—Јайканчаак,
 Јагыс кижі Јалынчаак;
 Јалынбаска Јарамзып Јүрэр,
 Јорлыкчыныдо күндулээр.
 камныг мэкэзинэ таныбай,
 кайкап көрип бүдүп Јүрэр;
 калык малдыг канын төгип,
 каралу камды көкүдэр.
 үүрэ—элэ нөкөрлөр.
 үүрэди айтканымды угыгар;
 үүрлү тынду нэмэнэ көрөргө Јакшы,
 урэлбэй тотпой чук Јүрэр,
 кижі дэгэн кийик эмэс,,
 килэжил биргэ иштэнигэр;
 албаты айры сананып,
 алдынаг айу—бөрүди ичигэндү Јүрзэ,
 аайланып Јуртаар эби табылбас,
 азып—озып, шира көрөр.
 аиы сананып килэп турум,
 ачап—Јээктиг сазин угуп,
 алдынаг байыгар иш этпэй);
 ајиктанып өмө яш эдигэй,
 Арга—инаг табылар.
 аракыдап Јай өткүрэрин
 Тактодолы нөкөрлэр.

Тойгон— ток болгоны,
 „Толо—курый“ дэп айдары,
 Тонго—атка Јэдинэри,
 эзирткиштэн эмэс,
 эрүүл Јүримнэн табылар.
 Адар—тудар
 Аракыдап Јүрбэгэр;
 эдэр—табар нөкөрлэр.
 эзирбэй эрүүл Јүрэли.
 Мундус—Эдоков

Карагуланын Јаргызы (чөрчөк).

Алтайдын андарынаг комыдал ыкты.
 Айу-жайзан јимэкэй-карынзак дэшти,
 Бөөрү-дэмчи ачап, кызыр, јээк дэшти,
 Түлкү сайыт сайыркак, јакшыркак,
 Јаргыны агынча этпэс,
 Арлык-бэрлик, куурмак кылыкту дэшти,
 Карагула-каанга комыдал јэтти:
 Јонымды јууп, шылап угатам,
 Бу комыдал чын болзо,
 Баштарын кэзип будуна саларым,
 Буттарын кэзип бажына саларым дэди.
 Алтай јэринэ умзанды,
 Бар-ла ирбис болушчызын,
 Көдөчи эдип, ээчитти.
 Озочига јаан дэп анды ийди.
 Мэнин јэдэтэн күнимдэ,
 Јоннын јууны бэлэн болзын дэди.
 Јааннаг јарды угала,
 Алтайдын андары ончозы јуулды.

Айу жайзаң баштаган
 Эт-кан жийтэн казыр аңдар
 Алдынаң башка одуланды,
 Шүүлтэ-сүмэ жаңыс болды.
 Сыбыскызы ла јонды јууп,
 Бистың кэрэкти башкарузын,
 Сыгынды жайзаңга тудалы дэшти.
 Ээлгир јараш кылыктудан талдады.
 Элик сайыт болор учурлу дэшти,
 Булгак јоктоң талдады.
 Буланды бужу дэмчигэ јарамјилу дэшти,
 Тэкши шүүжип јөптөшти.
 Карагула једип кэлди дэшклэди,
 Камык аңдар түймэжэ бәрди.
 Айу-жайсанның одузына карагула кэлип ту-
 шти,
 Аайына чыгар дэп, кэрэкти кычээй бәрди.
 Арманду јонды тургуза јуунатсын,
 Ајиктанып мээ камыдалын айтсын дэди.
 Јуунга кэлгэн јобош аңдар,
 Јүрәксип сүрээтип турды,
 Тамагы омордын калтырады,
 Тизэзи бүктэлип тырлашты.
 Карагуланың алдына турып,
 Кайа көрбөй комыдал айдар,
 Јүрәкту-эрлүүзи табылбай турды.
 „Мэн айдып болбосым, сэн айт уул“ дэп,
 Удра бойлорын көрүжип турды.
 Сыгынды, чэчэн дэжип,
 Комыдал айдышка чыгарды.
 „Кайдар база, айтпаганча болбос туры“ дэп:
 Тамагы калтырап, тизэзи тыркырап айтты,

„Башкаруучы карагулам,
 Бажыбысты кэспэй угыгар;
 Талдап туткан јакшыларыс,
 Тамактап, бисти өлтүрэт,
 Көстөп туткан јамылуус
 Көзибисти ойып јип јүрэт.
 Макашып туткан сайыдыс,
 Мактанып, бисти мэкэлэйт,
 Куурмактап јаргаа тудала,
 Курыбысты чэчтирип чыбыктайт.
 Јамылу јакшы-Јаанга туштап,
 Сэйгактап, бисти айдып јүргилэйт.
 Јаанга-јакшаа јарайын дэп,
 Јаман кату чырайларын кубултып,
 Јалакай эптү көрүнэргэ
 Јаранып, јаманын танытпай,
 Јарамзып, чырмайып јүргилэйт.
 Јамызы јок јоктудын,
 Јаргак тонын чупчип алат.
 Јакшыркап, сайиркап јүрэлэ,
 Јалмап јонын тоноды.
 Ондый кылыгынанг уйалбай,
 Јонног күндү көрөргө
 Јорыктап, јортып јүргилэйт.
 Јамызынанг оморды чыгарып,
 Јагыртып, өскөдөнг тудып бэригэр“—дэди.
 Карагула јонног угайын дэп,
 Сыгыннынг айтканы чын-ба? дэди
 Чын, чын! дэп јобош аңдар айтты.
 Эт-кан јиир аңдар унчукпады.
 Ка рагула катуланып айтты:
 Јамыллар: айу, бөөрү, түлкү

Бурулудың отуратанына отуругар,

Актанып сөзигәрди айдыгар.

Айу баштап айтсын дәди.

Айу јайзанг айтты:

Албаданып јамаа мән турбадым,

Арманду јон көстөп туткан,

Озодон укту јайзангыс

Оңду-ака бөкөбис дәп тутты.

Карын албай, чәк јүрэтээн,

Кара сананбай, јоныма киләйтәм

Аркадан балтырган-ла кызылгат јийтәм,

Агаштан мөд лә кузук табатам.

Чымалы-да мээ курсак болотон.

Кылыгы јаманның, јаманын билэлә,

Ачынып-чугулданып јийтәм дәди.

Бөөру дәмчи турып айтты:

Актуга јамандап, сайгактап

Айдарга мәни јарабас.

Алтайдың аңдарының кәрәгинә

Адаанга кәм јүргән?

Ончобыстың өчтүү өлү кижилә,

Оның кулы ийт-лә

Окту мултыктаң јалтанбай,

Тыны-јажына киләбәй,

Кәм өчтөжип тартышкан?

Кижилә јаманнаң јәскинбәй,

Кииктәр учун туружып

Азраганын оның јийтәм,

Азыкты јонноң јуубайтам;

Өрө чыгарбай јүрэтәним,

Үүрлү малын астадып,

Үзә койын јийтәним.

Јоныма килэп јүрип,
 Јок јэрдэн комыдал чыкты.
 Сайыт јамылу болгожын
 Буру эткэнди јиир учурлу,
 Сагыжым килэмкэй болып
 Буру эткэнди-дэ тойу тужунда
 Актап јүрэтэм“-дэди.
 Түлкү-сайыт туруп айтты:
 „Бу комыдал ончозы-сайгак сөс.
 Булан, сыгын, элик-үч карындаш,
 Јамы аларга албаданып,
 Јакшылар алдында ујат билбэй
 Јыдып јонноң бускалан чыгарды.
 Јылдык јэрдэн ийлгэн озочы јаан
 Јылмарып јүрип оморды сүмэлэди
 Јылан болып оморго коштонды. ,
 Мээзи орто элик ујалбай,
 Мэни јамандап, јамы блашты.
 Учар куш мэниң азыгым,
 Ууры-јаманга кирбэгэн эр эдим“-дэди.
 Эт-кан јийтэн казыр андар,
 Эрлү карагуладан сөс айдары јөп сурады.
 Ондый јөпти карагула бэрди.
 Ончозы турып, айдар сөзин айтты:
 Јамылулардың айтканы ончозы чын,
 Јакшыларыбыста јаман јок,
 Јамылу болорго јарабайтан
 Јаргызак нэмэлэрдинг башчыларын,
 Сайгактап јакшыларды јамандаган кэрэгиндэ
 Сананзын, бодонзын дэп үүрэдигэр.
 Кыйнап оморды јакаарып бэригэр,
 Кыйалдап, мокодорын бойыгар билигэр-дэди

Јал жүрэги жарылып, јобош андар
 Јаргызын алдырганын билди.
 Јаан јакшы катулайтан туры дэп,
 Јалтанып, коркуп кунукты,
 Карагула болушчылары-ла
 Кара агаш ортозына кирип јөптөшти,
 Тургуза јаргызын этти,
 Тудунып кычырып бәрди,
 Аай учурын угарга
 Арманду јон јуулып укты.
 Айу, бөөрү, түлкү-үч јамылу
 Актанып кыйыннап айрылды.
 Акту јамылуды каралады дэп,
 Ајиктанып сыгын, булан, элик-үч карындаш-

ты

Аай-баш јок чыбыктай-ла,
 Амтажытпай бууп өлтүрзин.
 Кыйнап, оморды өлтүргән кийиндэ,
 Кызыл эдин башкаруучы јиди;
 Эттин артканын болушчылар ажанды,
 Эки тажуур аракы кэрэк дэп,
 Айу-бөөрү тапсын дэди.
 Алдыртып алала, ичти.
 Элчигэ жүргән јаан өбөгоннин
 Эди элбэк дэп
 Казырланып, канычып оны
 Карагула болушчылары-ла өлтүрэлэ,
 Јонго бэрип, карагула айтты:
 „Јонног бускалаг чыгарган учун
 Јоныма эдин бэрип турым,
 Солун эттэг јигэр,
 Согушпай тэкши амзагар“-дэди.

Јобош аңдар тынын алып качты.
 Жоомойын баштаган оок аңдар
 Олордың качканын көрөп,
 Бууры талганча каткырды.
 Эки көдөчизын ээчидип,
 Эли-јоны-ла јакшылажып
 Эрлү карагула јанды.
 Эртиш суун кэчирэ јамылулар үдэшти.
 Озогы тужунда
 Орус каан андый болгон
 Эт јийтэн јээк аңдар
 Эптү јүрэр бийләри болгон.

АҢЧЫ.

Саргарып өлөң кургај бэрди,
 Саанның сүди тартылды,
 Салкындап соок башталды,
 Сарјү курут астады.
 Кырмактан—кар јаады,
 Кырлу мылтыгын аңчы алды,
 Кындагын чупчуп, оны јунды,
 Кынду бычагын јазап алды.
 Ок-тарыны бэлэндэп турды.
 Отыктың таш-куузын јэлсэди,
 Ээрдинг колон-куйушкан тыгытты,
 Эрјинэ адын тудып алды.
 Аңчы јэпсэнип, шийдинип турарда,
 Алты јашту уулы кожо јүрди;
 Адазының ижинэң көс албай,
 Албаданып, иштэжип турды.
 Алганым аңдап атанар дэп,
 Аңчының уйи айлында

Азык—түлүк жазады,
Амырабай иштэнди.
Кэрегин ончо шийдэлэ,
Кэр адын аңчы ээртэп алды,
Кэмжилү азыгын артынып,
Кээн тайгаа умзанды.
Балдары-ла јакшылашты,
Бараан јишты көстөдн,
Балдарына кайа көрип,
Баратан јолы јаар јортты.
Эжигинин јанында
Эш үйи тура калды,
Эр кижн јорто бәрди.
Эпши мән арттым дэп,
Кунукпады кэлинэк.
Куруттан тойо јин алды,
Курун тыгыда курчанды,
Кулаш крэлү одын кэсти,
Аңчы, тайгаа чыгала,
Ай крэлү аңдары,
Аай јакшы кэлишти.
Аиудын ичигэнин тапты,
Јаан аң дэп, јаныксын аңчы јалтанбады,
Ийттэринэ бүдинди, адарына ижэнди.
Эптэп мылтыгын октоп алды.
Эки ийдин ээчидип алып,
Ичэгэн јаар аңчы ууланды.
Айу ичэгэннән чыксын дэп,
Агаш ла оны сайгылады,
Ондый шокты көрбөгөн айу,
Огуруп, онтоп чыгып кэлди.
Аңчы мылтыгын алала,

Айудың кору јәрин көстөп атты;
 Балу тийди, айу казырланды.
 База катап мылтыкты октотпой
 Аңчыны айу тажыды,
 Аймай тудуп уужады.
 Јаргак тонын јара тартты,
 Јардының эдин кодоро сокты,
 Јапшыра базып туклады,
 Ак тырмак-ла көкүл
 Айудың балтыр эдинәң
 Јалтанбай экүләп тутклады.
 Аңчы уулды тутпай, !!
 Айу ийттәргә чугулганды,
 Олорды тудуп өлтүрәргә,
 Огурып ойто бурулды.
 Иттәр тынын алып качты.
 Изү каны тогүлып, аңчы
 Мөштин кийнинә јәдип јажынды,
 Јук-арайдаң мылтыгын октоды.
 Айудың колына кирбәй, качып,
 Ээзи јаар божоткой торсуктап
 Ийттәр айуды тургусты.
 Тас колтугын көстөп,
 Бужулап аңчы атты,
 Тараалјип айу јыгылып өлди...
 Аңчының јанар өйи јәтти,
 Айлда балдары сакыды.
 «Аајам мээ сымда акәләр» дәп,
 Алты јашту уулы айтты.
 Јаргак тонын јабынып,
 Јараш бүдүштү уулчак
 Оттын јанында отурды.

От јаар көрүп, тамкылап
 Отурган аңчынын уйи
 Туруп, балазына айтты.
 Жадып уйукта, балам,
 Янып кэлзэ ойгозорым“ дэди.
 Экү жадып уйуктады.
 Эркэ балазын койынданза-да,
 Эжик јаар көрип санааркап,
 Обөгөнин сакиды,
 Уйукузы кэлбэй жаты...
 Аттын тибирти угулды,
 Аңчы янып жетти.
 Эки ийт, кынзып,
 Эжик янында унчукты.
 Кэлин турып киинди.
 Уулчак ойгунуп айтты:
 «Аајам янып кэлди!» дэди.
 Отты мэнгдэп жарыдала,
 Ээчижип эжиктэн чыклады.
 Ээлэрин көрип јарамзып,
 Эки ийт олорго јалганчыды.
 Уулчкактын колы јүзүн јалап
 Эзэн јүргэнинэ сүүнип турды.
 Алганы-ла јакшылажып,
 Артынчак кошты түжүрүжип,
 Аттын ээрин алып
 Аңчаа үйи болушты.
 Айлына тапканын кийдирэ-лэ,
 Аңчы уулчагын эркэлэп, төрдө отурды.
 Алган үйи-лэ куучындашты,
 Удра јылу көрүжип,
 Күлүмзирэнип экү каткырыжты.

Амтанду жууган аракызын
 Алып бәрди анчыга.
 Артынчакты кодорып,
 Айу эдин түлди.
 Айлдаштары жуулып,
 Айу эдин јиди,
 Арајаннаг ичишти,
 Анчынын тапканын көрди,
 Андаганнын куучынын укты.
 Ичэгәннән айу өлтүргәнинэ
 Ичиндә анлдаштар күйүнди.
 Оок андардын тәрәзин көрип,
 Баазын бодоп күйүнди.
 „Јаңыс јорукка табылган јөөжө үзәри
 Јаан анды өлтүргәни база јакшы-ла“ дәшти.
 Анчынын тапканын көрип,
 Алган үйи сүүнди.
 Аиылдаштар айлына јанды.
 Анчы уйуктаиндәп,
 Курчанган курун чәчәлэ,
 Тонын чупчып болбоды,
 Үйи болушты.
 Онтоп анчы айтты:
 «Арай тут, экәм,
 Јардымда айу туткан балу бор», дәди.
 Канду балуды үйи көрөлө
 Качары онгып, улу тынды,
 Обөгөнүн удра көрүп, каткырынып,
 Туура көрип ийлап јүрди.
 Ааја, мән јаандајам,
 Айуды андарым дәп, уулчак айтты.

„Унчукпа, учкан“! дэл энэзи
Ийламзырап, эркэлэп турды.

Мундус-Эдоков.

Өркө. талан — кэлэн, боро эрлэн.

(чөрчөк)

Өркө-лө талан-кэлэн
Экү наји болды,
Айрылышпас нөкөр болып,
Эптү кожо жүрглэди.
јуртап јаткан ичигэнин
Эжиги јаңыс болды.
Иштэнип жүргэн иштэринин
Јолы јаңыс болды.
Јылу јакшы көрүжип,
Бары-јогын алыжып,
Бала-барказын азражып,
Эптү амырак јуртады.
Санаа, салым јаңыс болды.
Бэлэндэп уяны өркө казып,
Талан-кэлэнди јуудып јүрди.
Кыйгастанбай мэни јуутты дэл,
Талан-кэлэн сүүнэр болды,
Өркөө јакшызын јэттирди.
Өркө бала-каты-ла,
Јэр сэгирткижинэ туттырды:
Койу тўктин ортозында
Көйлып-сэгирткиш өсти.
Тырманып-та турза,
Тырмакка нэмэ тудулбады;

Тиштэнип-тэ турза,
 Тишкэ сэгирткиш илинбэди.
 Јэр уйалу талаг кэлэн
 Јэр курт-коңызы курсакту болып,
 Јэскинбэй сэгирткишти јиир болды,
 Јэткэрдэн өркөни айрып јүрди.
 Олордын ондый эптү јүргэнинэ,
 Боро-эрлэн күйүнди,
 Талаг-кэлэнгэ кэлип айтты:
 „Өөн-бөкөн јок туру,
 Ондый-да болзо,
 Өркө најыгнап туйка,
 Өс бойыбыс јөптөжөли“—дэди.
 Талаг-кэлэн өчөп айтты:
 „Слэрди мэн таныбадым... адыгар кэм?
 Сөөгөр нэ? айлыгар кайда?“-дэди.
 Боро-эрлэн мактанып айтты:
 „Адым мэниг „Боро-эрлэн“,
 Алтай јэринэ көчип кэлдим,
 Сөөгум мэниг „кэмирээчи“,
 Ача карындажтарым тоодон-ашкан,
 Јэр үстүнэ толо бэргэн.
 Талаг-кэлэн-айтты: „Угып јүрэтэм, нэ кэ-
 рэктү јүрдигэр?“-дэди.
 Боро-эрлэн айтты:
 „Аргалуда кэлбэдим, арга јокто кэлдим,
 Эриктүдэ умзанбадым, эрик јокто умзандым,
 Элчигэ јүргэн эдим, эптү эрмэк угарга
 Слэрдэн болуш суразын—дэп,
 Мэни карындаштарым ийгэн
 Сэгирткишкэ туттырып,
 Онын аргазын бэдрэп јүрим“ дэди.

Үердин үстүн јәти эбирип,
 Јәтән каанның јәриндә јүрдим,
 Сәндин-арга-тузалу кучийакты
 Бу Алтайдаң јаңы көрдим
 Бискә болужың јәдәр болзо,
 Өркөниң эткән уйазынаң,
 Одус артык уйа эдәрим,
 Өркө мүнп јатканча
 Бистәң талдап мүнп јүр,
 Нәлә кәрәктү нәмәнди,
 Тутагы јок бүдүрәрис
 Би кә-лә најы бол!-дәди.

Талаң келәң айтты:

„Јакшы нөкөримди таштап,
 Өркө-өрөкөннөң айрылып,
 Сәни ээчип барбазым,
 Јаманды нәкәп јүрбәзим“—дәди.

Боро-эрлән-айтты:

„Өркө дэгән өрөкөниң, өлөңнөң
 Өскө курсагы јок;
 Өрө јашту нәмәни,
 Өлтүрип јийтән, кылыгы јок дәди.
 Тынду нәмәә јаманы јәдип,
 Јаргаа качанда кирбәгән;
 Сәндин јаман нәмәдәң,
 Јәскинип кыйып јүретән.
 Јаманың сәниң бажынаң ашкан
 Јалтанбас уурчы кылыкту:
 Уйалр куштын, уйазын базып јийтәниң,
 Оок аңдардын балдарын уурдап јийтәниң
 Амбарлу ашты үрәп јий-лә,
 Эдилү курсақты шоктоп јийтәң;

Оо торонг тойбойтон,
 Өзөгигнэнг чыккан балдарыңды,
 Энэзинэнг блаап јийтэниң,
 Сэн ачап шилләмиргә
 Мэнэнг болуш јәтпәс туры-дәди.
 Боро-эрлән айтты:
 „Э...э... андый-ба, акыр!
 Јакшы ла јөпкө кирбээзэнг,
 Албадап сәни аларым:
 Үч коноктонг өткүрбәй,
 Өркө јуртын
 Үзә јуулап чыгарым.
 Јәр бүркәгән карындаштар,
 Ончозы мәни ээчип кәләр.
 Јөпкө кирбәс талаң-кәлән
 Олјолодып кул болор“-дәди.
 Талаң кәләнг кожондоды:
 „Санааң-да бар-да болзо,
 Салымың кандый болгой-нә?
 Јүрәгинг-дә бар-да болзо,
 Јүрүмиң кандый болгой-нә?
 Өркө, ол куучынды угып алды,
 Кәлелә айтты:
 „Узун тас куйрук сәэ бүткән,
 Уйалбас јүстү, шилләмир,
 Амадап кәлгән сән озо тажыйзың-ба,
 Агобылда отурган мән озо тудайын-да?-дәди.
 Боро-эрлән айтты: „Амадап кәлгән
 Мән озо тлжыйтан учурлу“-дәди.
 Өркө турып бәрди, боро эрлән тажыды...
 Өркө, сылт-та этпәй, турды.
 Өркө тажырба, боро-эрлән ыгылды.

Турала өркө-лө согушты...
 Көрөр-урарга жеттирбэй, эрлэнди өркө жэнди:
 Куйругын толгоп үзэ сокты.
 Куллугур! дэп айтклады,
 Jүрэгинэ тэпти, jүзинэ түкүрди.
 Боро-эрлэн ийлады,
 Кулурдый чынгырды,
 Кускундый кууктады...
 Эжигинэн сүүрэди чыгарды,
 Эрлэнди өркө сүрээндү сокты.
 Чала тынду эдэлэ, божодып ийэлэ, айтты:
 Эмди мэни адаба,
 Мэниг jуртума келбэ!“-дэди.
 Эрлэн jөптөнэ лэ,
 Тынын алып качты.
 Өркө-лэ талан Кэлэн
 Эптү амыр jуртаглады.
 Ай-каннатту куш ла
 Азу-тырмакту ан
 Онду jакшы jуртаарга,
 Ортоко jурт жазады.
 Кэмизинэ-э jакшы болды
 Табышкак: Минэр-ады-тырмакту
 мингэн ээзи-канатту.

Маргаан.

(чөрчөк).

Арчын jытту Алтайдан,
 Алтын сүрлү тайкалардан
 Эки jaан суу бүтти,
 Эптү jакшы эрмэктэшти.

Өөн-бөкөн жок жүрдилэр:
 Балыктарды тэн үлэшти.
 Алтын көлдөн бүткэни,
 Өөн дэп адалды.
 Алтын сүмэр-үч сүүридэн бүткэни,
 Кадын дэп адалды.
 Өөн жараш кылыкту,
 Јобош тымык суу болды;
 Јараш кылыгы-ла ээлтип,
 Алтайдын туулары-ла эптэшти.
 Кадын јардак-чугулчы,
 Кату сагышту болды:
 Тууларды үзэ табарып,
 Ончозынын күүнин јандырды.
 Өөн ойноп—коқырлап
 Кадынга айтты:
 „Кадын дэгэн сөс-лэ
 Үй кижини адайтан;
 Ондый атту нөкөрди.
 Эш эдэтэн учурлу,
 Мэнин үйим бол“ дэди.
 Оны уккан кадыным
 Ачынчаак бойы ачынды,
 Чугулчы бойы чугулдады
 Кара көзинэ кан түүлди
 Каш-кабагын түрип ийди,
 Оозынан көбик кэлди,
 Ачу-корон кыйгырды,
 Ама-томо сыгырды,
 Агаш-ташты јэмирэ тэпти,
 Кайа ташты үзэ сокты,
 Јалаң болгон алаканын,

Яйа тудып, Өөнди
 Ондоп-солдоп тажыды,
 Өөн үч эбрилип, јэр тайанды
 Јэр тайанып тура түшти.
 Кадын Өөнгө айтты:
 „Кэм озолоп, ак мәжэликкэ јэдип,
 Оны үзэ тэпсэ, бий болзын;
 Сондогоныбыс кадыт болзын.
 Мэнэн түргэн агарым дэп,
 Эр бойыга ижэнээн,
 Маргыжалык тагма!“-дэди.
 Өөн: „јөп“!-дэди. Маргышты.
 Маргыжала, экү акты.
 Алтайдын тууларынын,
 Кату сөөктү бүткэни;
 Кадын јолына турды.
 Јымжак сөөктү бүткэни,
 Өөн јолы јаар бөлүнди,
 Тууларга јаанбуудырбай,
 Арай јобош јайканып,
 Ак мәжэликкэ Өөн-суу озо јэтти.
 Тууларга буудактадып,
 Олор-ло согужып
 Кадыннын јолы узады,
 Јэдип болбой удады,
 Чөј јэрининг кыйузында
 Бабырган-тура јэдип кэлди.
 Чөл јэри јаар бөкчөип,
 Ајыктап Бабырган көрип турды
 Кадын чэчэркэп айтты:
 „Нэни көрип турун?
 Јымжак түктү, боро аскын,

Куш-канатту тэнэк-тоскын,
 Ан дэээ, ан эмэс,
 Куш дэээ, куш эмэс,
 Саг башка бүдүштү,
 Кэйык-салкын сагышту,
 Көргөниңди айт!“-дэди.
 Бабырган айтты:
 „Солун намэ көрбөдим,
 Үөн ериң, јэдэр јэринэ јэтти,
 Бий јамылу болды:
 Кадын катын аларга,
 Мэнзинип сэни сокып јадыры.
 Капшагай эринэ табышпай,
 Чалчып Шалбаап нэ јүрүн?
 Ада-Алтай јэриңдэ,
 Ак-башту алтайда
 Сээ айттырбаган туу јок,
 Сээ соктурбаган таш тоолу“-дэди.
 Кадын ачынып чугулдады,
 Бабырганның тын эдин үзэ тэпти.
 Анаң ары күүни—күчи јок болып
 Кунугып ийлап акты.
 Бийгэ јэдэлэ, оны каборто
 Түйэ тээп айтты:
 Алатан катынды ал,
 Ажанып мэни ји!“-дэди.
 Адай-јобош каткырынып
 Бий үйинэ нэмэ айтпады.
 Сол јанына оттургузып,
 Јараш эптү куучындашты,
 Эрмэги-лэ кадынды ээлти,
 Кылыгы ла кадынга јарады

Кату бүткэн кадынын
 Үйэ сөөги божоды,
 Јал јүрәги јайнады.
 Кадын јөптөнип айтты:
 „Кадытта болзом, бийдинг каты,
 Эпши-дә болзом, бийдинг эжи эмэй!“-дәп,
 Бийди эркләп, оо кожылды,
 Үргүлди айрылбай, оны-ла јуртады,
 Опту кылыгын таштады.
 Оптуудын обын чачылткан учун.
 Бий-Кудыннын бәлтири „Об“ дәп адалды.
 Кожоннын түби чын
 Чөрчөк -дөгун

Мундус-ЭДОКОВ.

Үч карындаш (чөрчөк).

Озогы тужунда бир кижн,
 Айгырлу малын башкарып,
 Андап куштап јортып јүргән:
 Агашту—ташту, кату јәрдә:
 Азулу, кичинәк, үч нәмә јаткан.
 Кижн көзинә качанда
 Кичинәк иәмә јараш көрүнәр;
 Килән оморды айлына
 Кийдирип алып, азрады.
 Отурып айлына амыраар тужунда,
 Омок бойына, соот болды.
 Оок—тээк бала баркаа
 Ойноорго нөкөр табылды.
 Јаандап өзип кәләрдә,

Јагыс уја карындаштардын
Јаг— кылыгы башкаланды.
Јаан карындажы бөөрү
Јаман күркәт кылыкту болды;
Кара боро сагышту болып,
Каныгып кураган, уулак тутты.
Эттән өскө нәмә јибәй,
Эригип каныгып јүрди,
Эки көзи тууда болды
Ээзинә кара санады:
Эркә балазын баалулайла,
Ортон карындажы—ийт
Орынду јуртка үүрәнди;
Ортоко Кижилә иштәнди,
Оок балдардын нөкөри болды.
Ачап бөөрү-лә көрүшпәс
Адаанзак јакшы эш болды.
Очы карындажы түлкүчәк,
Оттый кызыл бүдүштү,
Онду кылыгын билдиртпәс
Оозы тили јылбындаган
Опту сүмәлү нәмә болды.
Арлык—бәрлик кылыкту,
Ачабы јаан эмәстә болзо,
Амтанду јурсак көрүнгәндә,
Арга—сүмәзи-лә јиир болды;
Ада болгон кижинин,
Азыгын уурдап јийлә,
Арка кууп мантады,
Арт-кийнинән каргатты.
Көзи канду ачап бөөрү,
Көдөчилү дәмчи болды;

Көрлөдө андарды јизэдэ,
Көк бойынын ичи тойбоды.
Уурлұ малды үркүзып,
Ұрстәп талдап јиди;
Кажаганду уйды огуртып,
Кайкалын көстөп јиди.
Кой — эчки оок малдарды
Коомой көрип, ыырып јүрди.
Өчтөп кижн азраганды,
Өрө чыгарбай үрәп турды.
Байдын семизин јизэдэ,
Байталы жаңыс јоктуды ийлатты.
Јалағнағ азык таппаганда,
Јаан јолды кетеп,
Јол-ло јүрген улустарды
Јорыкка кызып тудып јүрди.
Өрө јаштудын шилээмири болды,
Өчтү өйлүзи көптәй бәрди.
Кижн-ле ийт нөкөр бололо,
Кийик сәмизин ағдады;
Киш каразын истәп,
Кин тайкадағ таап јүргләди.
Ағды ортоко өмөлөжип,
Аргазын таап өлтүрәлә,
Азык әдип јип,
Артканын айлына артынып,
Айылчызын күндүледи,
Ак малдын каруулчыгы,
Айыл јурттын эш нөкөри,
Азулу бөөрү-ле удурлажып,
Ары бери ийт јәлип јүрди:
Ада болып азраган кижее,

Арга-тузазын јетирди.
 Кызыл јараш тұлкүнәк,
 Кырлағ јәрдә јуртады,
 Кылыгыла мәкәләп,
 Кырып јиди оок аңдарды.
 Оозы тили јылбығдап
 Оның мәкәләбәгәни јок болды;
 Узун куйругу-ла ары-бәри булгап,
 Учуры јок төгүндәп јүрди.
 Алтай ичиндә аңдарды,
 Алты катап мәкәләди,
 Јәр үстүндәги аң-кушты
 Јәти катап төгүндәди.
 Ийт кижәә наји болды (93 стр.)
 Бөрү-лә тұлкү өштү болды.

Чалчык

Билинбәгәнчә аракыдағ ичә-лә,
 Биләәчи болып сөс блаажар;
 Бийркәп улусты айткылай-ла.
 Биләгин шыманып согорго турар,
 Тамагының үни тунғанча кыйгырар,
 Талайып кижини таажырга сананар;
 Тағ ажра уйуктабай
 Талбайып калкылдап базып јүрәр
 Аракы азар айлдардағ,
 Айрылбас әдү болор;
 Айылчы түшкән айылдығ
 Аза шиләәмири болор.
 Кәлин балдардағ чәксиркәбәй
 Кәрәги јок быјар әрмәк айдар.

Кэлгэн айылчыга чалчый-ла
Кэжэгэзинэн тутуртып чыгартар.
Онойып чыгара чачтыртсада,
Оморкоп ойто үйгэ кирэр;
Онду куучын оозынан чыкпас,
Оодык бузык эрмэк айдар.
Казырланып жүргэн тужунда
Катыс кижилэ-дэ согыжар;
Каныгып жүргэн тужунда,
Кадыт балдарга чалчыыр.
Каты балдарына чалчып,
Казан айагын оодор,
Каткы кокыр журтунда угулбас,
Калак-сыгыт угулар.
Омок жүргэн балдарын
Онтодып тудуш ийладар,
Ойын-жыргал олор көрбөй,
Орынду журттарынан качып жүрэр.
Ээн журтунда чалчык,
Эки-дэ конып болбойтон'
Эригип кунугып отурала,
Энчикпэй аракыдап атанар.
Аскан казаннын араказын
Артыспай үзэ ичэр.
Айылчы жуулган улустарга
Амадап сүркээн чалчыыр.
Ачу корон кыйгырып,
Адын камчылап мантадар,
Албадап атты мантадып,
Артадып күйдүрүп салар.
Жол жанындагы мал үркүөр,
Жолго жүргэн кижини коркор,

Жорык жүргэндэр кайкап көрип,
Жортыжын түргэдэдип өдөр.
Жорыгы жакшы ат минзэ,
Жолдон кижидэ бастырап.
Жалду сэмис атту болзо,
Жарышту жэрдэ маргыжып жүрэр.
Маргаан эдип блаажып турар.
Мал-ажын маргаанга салар,
Маргаанын алдырганда,
Маргышкан кижилэ согу жар.
Көргөн көзи жаантайын
Көгөрип калган жүрэр.
Жаргы-буруул кэлэргэ,
Жарамасту чалчыгын бодонор.
Жаагы калтырап,
Жалтанып айдынып болбос,
Тизэзи тыркырап,
Тийдинип актанып айдынбас.
Күчүркэп чалчып жүрэтэнип,
Күүни-күчи ондо чыгар
Күлүк мэн дэп, жүргэн чалчык,
Күлүүлү жаргыдан жагына чыкпас.



Инд. Д

1368

3001

Алт.

2-470

Бичикти бүүрэри-лэ базарына
„Кызыл Ойрот“ бирикэнн.
Обл. № 211. Тираж. 1000.
